

УДК 334.012.63/.64:355(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-66>**Кобеля-Звір М.Я.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5627-9408>

Звір Ю.В.

здобувач кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет

Kobelia-Zvir Mariana, Zvir Yurii
Lviv University of Trade and Economics

ГРАНТИ ДЛЯ БІЗНЕСУ: ЗАЛЕЖНІСТЬ КРИТЕРІЇВ ПРИЙНЯТНОСТІ ТА УМОВ ОТРИМАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВІД СУМИ ГРАНТУ

У статті проаналізовано ряд грантових програм для підтримки мікро-, малого, середнього та великого бізнесу в умовах війни, а саме: програма «eРобота», напрямок «Власна справа», EIT Urban Mobility, програма «eРобота» для переробних підприємств, програма USAID для середніх та великих переробних підприємств, програма USAID для ММСП зернового напрямку в збільшенні потужностей зберігання та сушіння зерна, програма «DeveloPPP», програма проект USAID/IBR, програма USAID «експортно-орієнтована програма переробки зернових, олійних та бобових культур». Після аналізу критеріїв прийнятності в наведених програмах, які стосуються ділової репутації заявника, наведено висновки: 1. Ідеальне реноме є важливим для отримання гранту, незалежно від його розміру – як для малих, так і для стартап-проектів. 2. Внесок заявника не обов'язковий у програмах із невеликим грантовим фінансуванням та для стартап-проектів. Однак організації, які претендують на великі гранти, повинні забезпечити проект альтернативними ресурсами у розмірі від 30% до 50%. 3. Вік організації важливий для грантодавця, особливо при великих сумах фінансування. Але для розвитку мікробізнесу та стартап-проектів цей критерій менш важливий. 4. Релевантний досвід у пріоритетній грантовій програмі обов'язковий, за винятком випадків фінансування відкриття бізнесу або стартапів. 5. Вимоги до наявності партнерських організацій неоднозначні, але для отримання великих грантів важливо продемонструвати зв'язки з іншими організаціями. 6. Наявність аудиторських висновків не є обов'язковою для більшості фондів, але документи про фінансовий стан заявника за останній рік необхідно представити. 7. Кількість працівників непрямо впливає на суму гранту, але при схваленні проекту може бути встановлений обов'язок працевлаштування певної кількості осіб. 8. У програмах із великим грантовим фінансуванням може встановлюватися вимога до мінімальної суми річного обороту, що є обов'язковою умовою. 9. Наявність стратегії розвитку бізнесу є суттєвою перевагою при відборі та прийнятті рішення про присудження гранту. Підсумовано, що критерії прийнятності та умови отримання фінансування залежать від суми гранту. Чим більший розмір гранту, тим вищими будуть вимоги грантодавця до потенційних грантоотримувачів. Водночас для всіх програм однаково важливою є ділова репутація організації-заявників. Щоправда, в кожній із них міститься різний набір критеріїв, які визначають ідеальне реноме потенційного грантоотримувача.

Ключові слова: гранти, грантова підтримка, гранти для бізнесу, гранти для МСП, гранти USAID, урядові гранти, критерії грантових програм.

GRANTS FOR BUSINESS: THE DEPENDENCE OF THE ACCEPTABILITY CRITERIA AND CONDITIONS OF RECEIVING FINANCING ON THE AMOUNT OF THE GRANT

The article analyzes a number of grant programs to support micro, small, medium and large businesses in wartime conditions, namely: "eRobota" program, "Own business" direction, EIT Urban Mobility, "eRobota" program for processing enterprises, USAID program for medium and large processing enterprises, USAID program for MSMEs in the grain sector in increasing grain storage and drying capacities, "DeveloPPP" program, the USAID/IBR project program, the USAID program "export-oriented program for the processing of grain, oil and leguminous crops". After analyzing the eligibility criteria in the above programs, which relate to the applicant's business reputation, the following conclusions are drawn: 1. An ideal reputation is important for receiving a grant, regardless of its size - both for small and very large projects. 2. The applicant's contribution is not mandatory in programs with small grant funding and for start-up projects. However, organizations applying for large grants must provide the project with alternative resources in the amount of 30% to 50%. 3. The age of the organization is important for the grantor, especially with large amounts of funding. But for the development of micro-businesses and startup projects, this criterion is less important. 4. Relevant experience in the priority grant program is mandatory, with the exception of cases of financing business opening or startups. 5. The requirements for the presence of partner organizations are ambiguous, but in order to receive large grants it is important to demonstrate connections with other organizations. 6. The availability of audit reports is not mandatory for most funds, but documents on the financial status of the applicant for the last year must be presented. 7. The number of employees does not directly affect the amount of the grant, but when the project is approved, an obligation to employ a certain number of people may be established. 8. In programs with large grant funding, a requirement for a minimum amount of annual turnover may be established, which is a mandatory condition. 9. The presence of a business

development strategy is a significant advantage when selecting and making a decision on awarding a grant. It was concluded that the eligibility criteria and conditions for obtaining financing depend on the amount of the grant. The larger the amount of the grant, the higher the requirements of the grantor to potential grantees. At the same time, the business reputation of applicant organizations is equally important for all programs. However, each of them contains a different set of criteria that determine the ideal reputation of a potential grantee.

Keywords: grants, grant support, grants for business, grants for SMEs, USAID grants, government grants, grant program criteria.

JEL classification: H81

Постановка проблеми. Умови війни призводять до того, що грантодавці акцентують свою увагу на підтримці економіки України, поповненні бюджету держави та підвищенні конкурентоспроможності бізнесу. У країні значна частина економіки належить до малих та середніх підприємств (МСП). МСП становлять приблизно 99,98% всіх суб'єктів господарювання за кількістю, 82% за кількістю зайнятих працівників та 65% за обсягами продажів товарів, робіт і послуг. Грантодавці особливо акцентують свою увагу на МСП через соціально-економічний вплив їх діяльності. Проте останнім часом почали відкриватися грантові програми і для представників великого бізнесу. Основні напрямки підтримки для українського бізнесу від національних та міжнародних програм включають: створення нових робочих місць, підвищення кваліфікації персоналу, відновлення ланцюгів постачання, просування на ринках та полегшення доступу до фінансування для представників малого та середнього бізнесу [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До теми грантового фінансування бізнесу зверталися такі вітчизняні науковці та дослідники: Кравчук І.І., Кравчук І.А., Федун І.І., Мірошник Р.О., Прокоп'єва У.О., Маматова Л.Ш., Овсієнко О.В. та інші [9–12; 15]. Наукові дослідження стосувалися і сум грантової допомоги, і умов надання фінансування, і аспектів результативності грантового фінансування українського бізнесу. Проте науковці не досліджували залежність критеріїв прийнятності та умов отримання фінансування від суми грантової допомоги від донорів.

Постановка завдання. Проаналізувати ряд грантових програм для підтримки мікро-, малого, середнього та великого бізнесу в умовах війни та розкрити залежність критеріїв прийнятності та умов отримання фінансування від суми грантової допомоги від донорів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах війни Росії проти України грантодавці активно підтримують вітчизняний бізнес. Суми грантового фінансування різняться: для мікробізнесу доступні суми орієнтовно до 4 000 000 грн, для малого – до 40 000 000 грн, представники середнього та великого – можуть претендувати до 100 000 000 і вище [3]. Гранти надаються на конкурсній основі. Щоб претендувати на грант, організації необхідно взяти участь у грантовому конкурсі та відповідати всім критеріям прийнятності. Критерії прийнятності – це вимоги, виконання яких є обов'язковою умовою отримання гранту. Критерії прийнятності можуть стосуватися: 1) заявників, які можуть брати участь у конкурсі (їх організаційно-правової форми, терміну від дня реєстрації, виду діяльності тощо); 2) проектів, на реалізацію яких може бути надано грант (проект інституційної або проектної підтримки та ін.); 3) видів витрат, які можуть бути профінансованими коштом гранту (зокрема, гонорари

учасників проекту, транспортні витрати, витрати на проектні заходи) тощо [8].

Щоб розкрити залежність критеріїв прийнятності та умов отримання фінансування від суми грантової допомоги від донорів, необхідно проаналізувати ряд програм. Доцільно приділити увагу тим із них, які за сумами фінансування значно різняться. З огляду на це зосередимося на наступних:

Програма «Робота», Напрямок «Власна справа». Розмір гранту в межах цієї програми сягає до 250 000 грн на відкриття або розвиток існуючого бізнесу. На отримання грантового фінансування можуть претендувати майбутні підприємці, діючі ФОП або юридичні особи:

- які не перебувають і не провадять господарську діяльність на тимчасово окупованій території України;
- які не провадять господарську діяльність на території Росії;
- які не перебувають під санкціями;
- щодо яких не порушено справи про банкрутство;
- щодо яких відсутнє рішення суду про притягнення до кримінальної відповідальності за корупцію;
- які не мають заборгованості перед бюджетом.

У разі отримання гранту у грантоотримувача виникають такі обов'язки:

- створити хоча б одне робоче місце;
- здійснювати діяльність не менше 3 років;
- сплачувати податки в бюджет, зокрема за працевлаштування робітників [14].

EIT Urban mobility. На грант у розмірі 59 500 євро для співпраці з екосистемою EIT Urban mobility можуть претендувати малі та середні підприємства, які відповідають таким вимогам: зареєстровані як юридичні особи не більше 10 років тому в Україні; мають щонайменше 3 штатних працівників. Ця програма спеціально спрямована на підтримку МСП, які вступають у ділові та комерційні відносини з транспортними постачальниками, містами та міською владою, що зазвичай мають суворі вимоги до закупівель. Метою програми є підтримка малих і середніх підприємств або в розробці нового продукту/послуги/рішення для наявних клієнтів, або ж в значному покращенні наявних продуктів/послуг/рішень для розширення в новому секторі промисловості або на новий географічний регіон [17].

Програма «Робота» для переробних підприємств. На грант у розмірі до 8 000 000 можуть претендувати майбутні підприємці, діючі ФОП або юридичні особи:

- які не перебувають і не провадять господарську діяльність на тимчасово окупованій території України;
- які не провадять господарську діяльність на території Росії;
- які не перебувають під санкціями;
- щодо яких не порушено справи про банкрутство;

- щодо яких відсутнє рішення суду про притягнення до кримінальної відповідальності за корупцію;
 - які не мають заборгованості перед бюджетом.
- У разі отримання гранту грантер повинен:
- створити від 25 робочих місць;
 - здійснювати діяльність не менше 3 років;
 - сплачувати податки в бюджет, зокрема за працевлаштування робітників [2].

Програма USAID для середніх та великих підприємств. На грантове фінансування у розмірі до 500 000 дол. США можуть претендувати середні та великі підприємства, які відповідають наступним критеріям прийнятності:

- Заявники повинні бути зареєстрованими українськими підприємствами приватної форми власності (юридичними особами), що офіційно засновані та визнані відповідними державними органами України і мають добру репутацію серед них, а також дотримуються усіх відповідних норм цивільного права та Податкового кодексу.

- Бізнес заявника має відноситися до середнього або великого з кількістю працівників не менше 100 осіб та річним оборотом не менше 200 мільйонів гривень.

- Заявник повинен здійснювати діяльність у одній із таких галузей: виробництво упаковки та пакувальних матеріалів, харчова промисловість, машинобудування та металообробка, текстиль, продукти для відновлення та відбудови (будівельні матеріали, вікна, двері, металоконструкції, електротовари тощо).

Програмою вимагається власний внесок заявника, що складає від 30 до 50% від загального бюджету.

Відмінною особливістю програми є те, що перевага надаватиметься переробним підприємствам, які виробляють продукцію зі значною доданою вартістю; тим, які можуть продемонструвати досвід створення або збереження робочих місць та планують створити нові робочі місця в межах грантової діяльності; тим, які мають стійкі бізнес-процеси, налагоджені процеси продажів, зокрема ті, що дозволять досягти таких цільових показників: створено щонайменше 30 додаткових робочих місць/працевлаштовано людей (на повний робочий день протягом щонайменше 12 місяців); отримано щонайменше 1 000 000 доларів США додаткових продажів внаслідок упровадження грантової підтримки [6].

Програма USAID для ММСП зернового напрямку в збільшенні потужностей зберігання та сушіння зерна. На грант у розмірі до 36 000 000 грн можуть претендувати: суб'єкти підприємницької діяльності, що офіційно зареєстровані в Україні, які засновані та визнані відповідними органами влади України відповідно до українського законодавства та всіх вимог цивільного права та Податкового кодексу і які надають послуги з доробки та зберігання сільськогосподарської продукції і мають досвід господарської діяльності не менше п'яти (5) років. У заявника повинні бути вже діючі елеваторні, зерноочисні або сушильні потужності. Внесок заявника має складати не менше 50% загального бюджету проекту. Заявники, які підпадають під визначення малого та середнього підприємства, згідно з критеріями: кількість працівників – до 300, річний оборот – до 15 000 000 дол. Особливістю програми є те, що діяльність у межах кожного субгранту повинна сприяти та забезпечити досягнення наступних очікуваних результатів:

- щонайменше додатково 70 ММСП отримали послуги з доробки, сушіння та/або зберігання зерна.

- збільшено надання послуг ММСП зі зберігання зерна не менш ніж на 20 тисяч тонн у рік та/або надано послуг ММСП по сушінню зерна не менш ніж на 50 тисяч тонн у рік;

- не менше 50% від загальної кількості наданих послуг із доробки, сушіння та/або зберігання зерна надано ММСП, які мають в обробітку (оренднують) землі площею менше 500 га [5].

Програма «DEVELOPPP». Це програма фінансування Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ). Вона орієнтована на компанії, які хочуть інвестувати в країни, що розвиваються, чи країни, що перебувають у стадії становлення, і розширити свою місцеву діяльність. Програма надає технічну та фінансову підтримку до 2 мільйонів євро для відповідних проектів. На фінансування можуть претендувати наступні категорії:

- Компанія знаходиться у приватній власності і орієнтована на отримання прибутку.

- Компанія зареєстрована в ЄС, країні-члені Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) або КСР ОЕСР.

- Наявність щонайменше двох перевірених аудиторами річних фінансових звітів.

- Річний оборот щонайменше 800 000 євро.

- Достатня економічна кредитоспроможність та ліквідність.

- Щонайменше 8 працівників.

- Компанія та/або партнери мають кадрові ресурси та кваліфікацію спеціалістів, необхідну для реалізації проекту.

- Продукція/послуги не відносяться до чутливих сфер діяльності (озброєння, алкоголь тощо).

Перевагою програми є те, що профінансовані проекти сприятимуть відбудові України, особливо у сферах сільського господарства, охорони здоров'я, будівництва та децентралізованої відновлюваної енергетики. Діяльність за проектами може бути пов'язана з основною діяльністю компанії і орієнтована на отримання прибутків [16].

Програма проект USAID/IBR. На гранти у розмірі до 2 млн доларів США можуть претендувати українські середні і великі підприємства, які є комерційними структурами, з річним оборотом 8 млн доларів США і більше. Учасники конкурсу повинні: бути діючими приватними підприємствами, які наразі легально працюють в Україні та здійснюють продаж вітчизняним або іноземним роздрібним споживачам або компаніям; мати достатню управлінську спроможність, активи та власний капітал, щоб забезпечити надання внеску у мінімальному співвідношенні один до одного або більше.

Особливістю програми є те, що у разі успішної реалізації проекту грантоотримувачі збільшать продажі (внутрішні та/або експортні) щонайменше у 5 (п'ять) разів порівняно з сумою гранту на спільне інвестування. Крім того, це збільшення має становити не менше 2 (двох) мільйонів доларів США. Конкретного мінімуму для створення робочих місць не встановлено, однак це буде частиною критеріїв оцінювання [4].

Програма USAID «Експортно-орієнтована програма переробки зернових, олійних та бобових

культури». Сума гранту може сягати 100 000 000 грн. Суттєвою умовою є власний внесок заявника у розмірі щонайменше 50% внеску від вартості проекту. Претендувати на грантове фінансування можуть українські недержавні підприємства/компанії, які мають експортоорієнтовані стратегії розвитку та є постійними експортерами. Заявники повинні відповідати наступним критеріям прийнятності:

– повинні бути зареєстрованими українськими недержавними (приватними) підприємствами/компаніями, офіційно створеними, визнаними відповідними органами влади України, мати добру репутацію, а також відповідати всім чинним цивільним та фіскальним нормам;

– повинні мати принаймні 5 (п'ять) років досвіду в секторі переробки зернових, олійних та бобових або суміжної діяльності;

– повинні продемонструвати успішний минулий досвід реалізації комплексних програм розвитку, пов'язаних із пріоритетними сферами діяльності програми;

– повинні мати налагоджені зв'язки з групою (-ами) бенефіціарів, визначеною (-ними) в описі програми;

заявники повинні продемонструвати раціональне управління у формі фінансової, адміністративної та технічної стратегії та процедур і представити систему внутрішнього контролю, що захищає активи, запобігає шахрайству, розтратам і зловживанням, а також сприяє досягненню цілей і завдань програми.

Відмінною особливістю цієї програми є те, що діяльність, яка фінансується за рахунок гранту, повинна призвести до наступних результатів: збільшено обсяги закупівлі та переробки сировини не менше ніж на 25% протягом періоду реалізації проекту; мінімум 50 ММСП-партнерів-постачальників сировини повинні мати надійні та довгострокові канали збуту за конкурентними цінами протягом першого року реалізації проекту, з подальшим розширенням обсягів закупівлі

та переліку партнерів; збільшено продуктивність не менше ніж на 25% протягом періоду реалізації проекту, з подальшою динамікою зростання в наступні роки; розроблено довгострокову маркетингову стратегію для виходу на нові експортні ринки збуту; після закінчення проекту створено принаймні 5 нових експортних каналів та ринків збуту готової продукції, що призвело до збільшення продажів мінімум на 20%; запроваджено нові технології та практики переробки продукції зернових; розширено канали та ринки збуту готової продукції, переробки; збільшено обсяги продажів на закордонних ринках із фокусом, але без обмеження регіоном ЕМЕА [1].

Розглянувши вищенаведені програми грантової підтримки бізнесу, вважаємо за доцільне виокремити ряд критеріїв прийнятності, від показників яких залежить сума грантового фінансування. А саме: хороша ділова репутація, власний внесок грантоотримувача, термін від дня реєстрації організації, релевантний досвід, наявність партнерств та аудиторських висновків, кількість працевлаштованих працівників, річний оборот, наявність стратегії розвитку бізнесу (табл. 1).

Проаналізувавши у наведених програмах критеріїв прийнятності, які стосуються ділової репутації заявника, можна зробити висновок, що:

1. Ідеальне реноме організації необхідне для отримання гранту як у малих, так і у дуже великих розмірах.

2. Власний внесок заявника не вимагається в програмах із невеликим грантовим фінансуванням та для стартап-проектів, проте організації, які претендують на великі гранти, повинні мати здатність забезпечити проект альтернативними ресурсами у розмірі від 30% до 50%.

3. Вік організації є важливим для грантодавця, якщо тільки заявник не запитує кошти на розвиток мікробізнесу та стартап-проект. Проте, чим вища сума грантового фінансування, тим важливіше для фонду

Таблиця 1

Критерії прийнятності, які стосуються організацій-заявників у вище розглянутих програмах

	«Робота «Власна справа»	EIT Urban mobility	«Робота для переробних підприємств	USAID для переробних підприємств	USAID для ММСП зернового напряму	DeveloPPP	USAID/IBR	USAID для експортно орієнтованих підприємств
Сума гранту	5 000	60 000	200 000	500 000	1 000 000	2 000 000	2 000 000	2 500 000
Ділова репутація	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Власний внесок	0 <		50% <	30% - 50% <	50% <	50% <	50% <	50%
Термін від дня реєстрації	0 <	10	0 <	✓	5 років <	2 роки <	5 років <	5 років <
Релевантний досвід	-	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓
Партнерства	-	-	-	-	✓	-	✓	✓
Аудиторські висновки	-	-	-	перевага	перевага	2 аудит. висновки	перевага	перевага
Працевлаштовані	-	3 <	-	100 осіб <	Від 10 до 300	8	✓	✓
Річний оборот	-	-	-	200 000 000 <	100 000 – 15 000 000	800 000 євро <	8 000 000 дол <	✓
Стратегія розвитку бізнесу	-	-	-	перевага	перевага	перевага	перевага	перевага

підтримати організацію, яка працює на ринку впродовж тривалого часу.

4. Наявність релевантного досвіду в пріоритетній грантовій програмі є обов'язковою для отримання гранту у всіх випадках, окрім випадку, якщо фінансування надається на відкриття бізнесу з нуля або ж стартап.

5. Неоднозначне ставлення донорів до наявності у організації-заявника партнерських організацій. До мікробізнесу така умова не висувається. Проте для отримання великого грантового фінансування потенційному грантоотримувачу необхідно продемонструвати наявні зв'язки з іншими організаціями.

6. Наявність аудиторських висновків за попередні звітні періоди не є вимогою більшості фондів. Проте копію перевіреної фінансової звітності заявника за останній доступний фінансовий рік вимагається додавати до пакета документів, що подається на грантовий конкурс.

7. Різними програмами вимагається різна кількість працівників у штаті організації-заявника. Від кількості працевлаштованих сума гранту прямо не залежить. Проте у випадку схвалення проекту донором у грантоотримувача може виникати обов'язок працевлаштувати певну кількість осіб, що обумовлено в конкурсній документації.

8. У програмах із великим грантовим фінансуванням вимога щодо мінімальної суми річного обороту зазначається грантодавцем як обов'язкова умова. Проте

для присвоєння мікрогрантів на відкриття бізнесу або ж стартап оборот не є важливим.

9. Наявність стратегії розвитку бізнесу є суттєвою перевагою заявників під час експертного відбору та прийняття рішення про присудження гранту.

Висновки. Отже, аналіз ряду грантових програм продемонстрував: до організацій-заявників можуть висуватися донором ряд умов. Щоб мати шанс на отримання грантового фінансування, організаціям необхідно відповідати всім критеріям, передбаченим грантовою програмою, серед яких можуть бути: хороша ділова репутація, власний внесок грантоотримувача, термін від дня реєстрації організації, релевантний досвід, наявність партнерств та аудиторських висновків, кількість працевлаштованих працівників, річний оборот, наявність стратегії розвитку бізнесу. Дослідження продемонструвало, що критерії прийнятності та умови отримання фінансування залежать від суми гранту. Чим більший розмір гранту, тим вищими будуть вимоги грантодавця до потенційних грантоотримувачів. Водночас для всіх програм однаково важливою є ділова репутація організацій-заявників. Щоправда, в кожній із них міститься різний набір критеріїв, які визначають ідеальне реноме потенційного грантоотримувача. Для того, щоб встановити силу зв'язку між критеріями прийнятності та сумами грантового фінансування, в майбутньому нами буде здійснено економіко-математичний аналіз цих зв'язків.

Список використаних джерел:

1. Від 10 млн грн до 100 млн грн співфінансування аграрних переробних підприємств USAID АГРО. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». URL: <https://chaszmin.com.ua/vid-10-mln-grn-do-100-mln-grn-spivfinansuvannya-agrarnyh-pererobnyh-pidpryemstv-usaid-agro/> (дата звернення: 01.02.2024).
2. Грант на переробне підприємство. Дія: Онлайн-сервіс державних послуг. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-pererobne-pidpriemstvo> (дата звернення: 06.02.2024).
3. Гранти 2024. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». URL: <https://chaszmin.com.ua/granty-2024/> (дата звернення: 01.02.2024).
4. До 2 000 000 дол – гранти для середнього та великого бізнесу «Інвестиції для стійкості бізнесу» USAID. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». URL: <https://chaszmin.com.ua/do-2-000-000-dol-granty-dlya-serednogo-ta-velykogo-biznesu-investytsiyi-dlya-stijkosti-biznesu-usaid/> (дата звернення: 05.02.2024).
5. До 36 млн грн співфінансування на розвиток потужностей з доробки, сушіння, зберігання зерна. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». URL: <https://chaszmin.com.ua/do-36-mln-grn-spivfinansuvannya-na-rozvytok-potuzhnostej-z-dorobky-sushinnya-zberigannya-zerna/> (дата звернення: 06.02.2024).
6. ЗПЗ-2024-038 Гранти для підтримки середніх та великих переробних підприємств. URL: <https://chemonics.submittable.com/submit/285345/2024-038?fbclid=IwAR3VuGmOgqZPg2Z0H2xDaDcf9KdlE09vf6F-y9SGN81d9677K29SmDUwQU> (дата звернення: 01.02.2024).
7. Кобеля-Звір М.Я. Ділова репутація організації як обов'язкова складова успіху в грантовому конкурсі. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 74. С. 41–47. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/74_2023/10.pdf (дата звернення: 01.02.2024).
8. Кобеля-Звір М.Я. Особливості експертного відбору грантових заявок. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 3 (129). С. 55–61. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2023/3_2023/12.pdf (дата звернення: 01.02.2024).
9. Кравчук І.І., Кравчук І.А. Роль консалтингу у розвитку органічного виробництва в Україні. *Органічне виробництво і продовольча безпека* : зб. доп. учасн. VII Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : ЖНАЕУ, 2019. С. 209–212. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bits-tream/123456789/9891/3/Organik_2019_209-212.pdf (дата звернення: 03.02.2024).
10. Маматова Л. Ш. Інноваційний підхід в створенні та фінансуванні бізнесу в Україні. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*. 2018. Issue 18. P. 127–135. URL: <http://litopys.chdu.edu.ua/index.php/2225-6407/article/view/180193> (дата звернення: 01.02.2024).
11. Мірошник Р. О., Прокоп'єва У. О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Т. 4, № 1. С. 63–71. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21613/maket200296-65-73.pdf> (дата звернення: 04.02.2024).
12. Овсієнко О. В. Міжнародна підтримка малого бізнесу в Україні. EU4Business: The European Union's Initiative. URL: <https://eu4business.eu/> (дата звернення: 01.02.2024).
13. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 04.02.2024).
14. Програма «Робота». Власна справа. Дія: Онлайн-сервіс державних послуг. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-vlasnu-spravu> (дата звернення: 01.02.2024).
15. Федун І.І. Формування умов підвищення інноваційно-інвестиційної активності в агропромисловому виробництві України. *Економічна наука*. 2014. № 3. С. 41–47. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2014/10.pdf (дата звернення: 03.02.2024).

16. DeveloPPP. URL: <https://www.developpp.de/en/funding-programme> (дата звернення: 01.02.2024).

17. EIT Urban Mobility. URL: <https://eiturban.awardsplatform.com/> (дата звернення: 03.02.2024).

References:

1. Vid 10 mln hrn do 100 mln hrn spivfinansuvannia ahrarynykh prerobnykh pidpryemstv USAID AHRO. Tsentr rozvytku «ChAS ZMIN» [From UAH 10 million to UAH 100 million in co-financing of agricultural processing enterprises by USAID AGRO. «TIME OF CHANGE» development center]. Available at: <https://chaszmin.com.ua/vid-10-mln-grn-do-100-mln-grn-spivfinansuvannya-agrarnykh-pererobnykh-pidpryemstv-usaid-agro/> (accessed February 1, 2024).
2. Hrant na pererobne pidpryemstvo. Diia: Onlajn-servis derzhavnykh posluh [Grant for a processing enterprise. Activity: Online service of public services.]. Available at: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-pererobne-pidpryemstvo> (accessed February 6, 2024).
3. Hranty 2024. Tsentr rozvytku «ChAS ZMIN». [Grants 2024. «TIME OF CHANGE» development center]. Available at: <https://chaszmin.com.ua/granty-2024/> (accessed February 1, 2024).
4. Do 2 000 000 dol – hranty dlia seredn'oho ta velykoho biznesu «Investytsii dlia stijkosti biznesu» USAID. Tsentr rozvytku «ChAS ZMIN» [Up to \$2,000,000 – USAID «Investments for business sustainability» grants for medium and large businesses. «TIME OF CHANGE» development center]. Available at: <https://chaszmin.com.ua/do-2-000-000-dol-granty-dlya-serednogo-ta-velykogo-biznesu-investytsiyi-dlya-stijkosti-biznesu-usaid/> (accessed February 5, 2024).
5. Do 36 mln hrn spivfinansuvannia na rozvytok potuzhnostej z dorobky, sushinnia, zberihannia zerna. Tsentr rozvytku «ChAS ZMIN» [Up to UAH 36 million in co-financing for the development of grain finishing, drying, and storage facilities. «TIME OF CHANGE» development center]. Available at: <https://chaszmin.com.ua/do-36-mln-grn-spivfinansuvannya-na-rozvytok-potuzhnostej-z-dorobky-sushynnya-zberigannya-zerna/> (accessed February 6, 2024).
6. ZPZ-2024-038 Hranty dlia pidtrymky serednykh ta velykykh prerobnykh pidpryemstv [ZPZ-2024-038 Grants to support medium and large processing enterprises]. Available at: <https://chemonics.submittable.com/submit/285345/2024-038?fbclid=IwAR3VuGmOgqtZPg2Z0H2xDaDcf9KdIE09vf6F-y9SGN81d9677K29SmDUwQU> (accessed February 1, 2024).
7. Kobelia-Zvir M. Ya. (2023) Dilova reputatsiia orhanizatsii iak obov'iazkova skladova uspihku v hrantovomu konkursi [The business reputation of the organization as a mandatory component of success in the grant competition]. *Infrastruktura rynku*, vyp. 74, pp. 41–47. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/74_2023/10.pdf (accessed February 1, 2024).
8. Kobelia-Zvir M. Ya. (2023) Osoblyvosti ekspertnoho vidboru hrantovykh zaiavok [Peculiarities of expert selection of grant applications]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryemnytstvo*, no. 3 (129), pp. 55–61. Available at: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2023/3_2023/12.pdf (accessed February 1, 2024).
9. Kravchuk I. I., Kravchuk I. A. (2019) Rol' konsal'tynhu u rozvytku orhanichnoho vyrobnytstva v Ukraini [The role of consulting in the development of organic production in Ukraine]. *Orhanichne vyrobnytstvo i prodovol'cha bezpeka* : zb. dop. uchasn. VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Organic production and food safety: coll. add. participation VII International science and practice conf.]. Zhytomyr : ZhNAEU, pp. 209–212. Available at: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bits-tream/123456789/9891/3/Organik_2019_209-212.pdf (accessed February 3, 2024).
10. Mamatova L. Sh. (2018) Innovatsijnyj pidkhid v stvorenni ta finansuvanni biznesu v Ukraini [An innovative approach in creating and financing business in Ukraine]. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*, issue 18, pp. 127–135. Available at: <http://litopys.chdu.edu.ua/index.php/2225-6407/article/view/180193> (accessed February 1, 2024).
11. Miroshnyk R. O., Prokop'ieva U. O. (2020) Rozvytok maloho i seredn'oho biznesu v Ukraini: problemy i perspektyvy [Development of small and medium-sized businesses in Ukraine: problems and prospects]. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivska politekhnika»*. Seriya «Problemy ekonomiky ta upravlinnia», vol. 4, no. 1, pp. 63–71. Available at: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21613/maket200296-65-73.pdf> (accessed February 4, 2024).
12. Ovsiienko O. V. Mizhnarodna pidtrymka maloho biznesu v Ukraini [International support of small business in Ukraine]. *EU4Business: The European Union's Initiative*. Available at: <https://eu4business.eu/> (accessed February 1, 2024).
13. Ofitsijnyj veb-sajt Ministerstva ekonomiky [Official website of the Ministry of Economy]. Available at: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (accessed February 4, 2024).
14. Prohrama «ieRobota». Vlasna sprava. Diia: Onlajn-servis derzhavnykh posluh [«eRobota» program. Own business. Activity: Online service of public services.]. Available at: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-vlasnu-spravu> (accessed February 1, 2024).
15. Fedun I. I. (2014) Formuvannia umov pidvyschennia innovatsijno-investytsijnoi aktyvnosti v ahropromyslovomu vyrobnytstvi Ukrainy [Formation of conditions for increasing innovation and investment activity in agro-industrial production of Ukraine]. *Ekonomichna nauka*, no. 3, pp. 41–47. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2014/10.pdf (accessed February 3, 2024).
16. DeveloPPP. Available at: <https://www.developpp.de/en/funding-programme> (accessed February 1, 2024).
17. EIT Urban Mobility. Available at: <https://eiturban.awardsplatform.com/> (accessed February 3, 2024).